

Camera's in de kerk

Hij moet het eerlijk bekennen: de eerste paar keren dat hij op de kansel werd gefilmd, vond ds. M. M. van Campen, predikant van de hervormde wijkgemeente Maranatha in Rotterdam, vreselijk spannend. Maar gaandeweg begon het te wennen. De Maranathakerk was een van de eerste gemeenten in Nederland die –al in 2013– overgingen van kerktelefoon op kerktelvisie. Het Evangelie uitdragen met de middelen van deze tijd was een van de overwegingen om met de beelduitzendingen te beginnen. Na een proef van een halfjaar bleken de ervaringen positief. „Onze aanvankelijke angst dat gemeenteleden niet meer naar de kerk zouden komen, was onterecht. De beelduitzendingen voorzien in een behoefte. Mensen voelen zich meer betrokken bij de gemeente en kunnen hun aandacht beter bij de preek houden als ze mij op de kansel zien staan.”

Een oudere vrouw mailde ds. Van Campen dat ze blij is met de beelduitzendingen. „Ze schreef: Ik zet mijn bejaarde moeder voor het scherm. Van de preek begrijpt ze niets, maar zodra u de handen strekt en de zegen op de gemeente legt, merk ik herkenning.” Dat zijn mooie reacties.”

De diensten worden door eigen gemeenteleden bekeken, maar ook door honderden van buitenaf. Een jongen die in Kazachstan werkt. Een ouder Nederlands echtpaar dat al jarenlang in Canada woont. Nederlanders die voor hun studie of baan in het buitenland verblijven. Ds. Van Campen: „Ik heb er een schaduwgemeente bij.”

De kerkenraad koos ervoor om de diensten integraal en voor iedereen toegankelijk uit te zenden.

Tijdens het grote gebed komt de predikant niet in beeld, maar zoomt de camera in op de kansel of de psalmborden. Bij avondmaalsdiensten gaat de camera uit. „Zo'n dienst moet in de beslotenheid van de gemeente kunnen plaatsvinden. Alleen voor intimi, zonder pottenkijkers.”

Nadelen aan beelduitzendingen ziet de Rotterdamse predikant niet. Lachend: „Of het moet zijn dat het e-mailpastoraat is geïntensiveerd. Ik krijg wekelijks reacties of vragen over preken.”

Opmars

Kerktelevisie is de laatste jaren bezig met een gestage opmars. Uit een inventarisatie van de twee grootste aanbieders kerkomroep.nl en kerkdienstgemist.nl blijkt dat ruim 250 gemeenten hun diensten uitzenden met geluid en beeld. Drie jaar geleden waren dit er 20.

Protestantse gemeenten (54) die zijn aangesloten bij kerkdienstgemist.nl, maken het vaakst gebruik van kerktelevisie, gevolgd door vrijgemaakt-gereformeerde kerken (32), hervormde gemeenten (26) en rooms-katholieke kerken (11). Bij de concurrent kerkomroep.nl zijn 102 van de 1400 gemeenten aangesloten op kerk-tv. Daarvan wordt alleen de naam van de kerk, en niet het kerkverband, genoemd. In de (Oud) Gereformeerde Gemeenten (in Nederland) is geen enkele gemeente bekend die beeldopnames maakt van de eredienst.

In de Hersteld Hervormde Kerk doet alleen de gemeente in Apeldoorn dit.

Privacyoverwegingen spelen bij kerkenraden een belangrijke rol bij een besluit over kerktelevisie, zegt Daan van Heteren, directeur van sIKN, aanbieder van kerkomroep.nl. Bij sIKN zijn 22 kerkgenootschappen aangesloten. „Tegenwoordig kunnen we in zo'n hoge resolutie uitzenden dat je bijna de haren van de predikant kunt tellen. Privacy is dan zeker een onderwerp dat van belang is.”

Bordje

Daarnaast heerst er volgens Van Heteren veel „koudwatervrees” bij kerken. „Kerktelevisie zou mensen uit de kerk houden, omdat ze ook op de bank de dienst kunnen volgen. Die angst was er ook bij de opkomst van kerkradio in 2003, maar die blijkt ongegrond. Als mensen niet naar de kerk willen, klappen ze ook hun laptop niet open om daarop een dienst te bekijken.”

Ook vinden sommige gemeenten de kosten te hoog. „Voor uitzending met één full-HD-camera, inclusief apparatuur, schermen en installatie, ben je al gauw 5000 euro kwijt. Bij meerdere Full-HD-camera's en de bijbehorende extra apparatuur gaat de prijs richting de 10.000 euro.”

De kerkenraden die overstag gaan, doen dit veelal om de betrokkenheid van oude en zieke gemeenteleden bij de gemeente te vergroten, zegt Van Heteren. „Voor hen is het mooi om een doop- of belijdenisdienst te kunnen zien. Ook onder jongeren is een preek op video populair. Die sturen ze door naar elkaar.”

Het merendeel van de kerkenraden kiest voor een openbare uitzending die voor iedereen toegankelijk is. Om de privacy van gemeenteleden te waarborgen is het verstandig om aan gemeenteleden te laten weten dat er opnames gemaakt worden, adviseert Van Heteren. Dit kan door middel van een bordje bij de deur of een melding op een beamerscherf.

Voor gemeenteleden die niet in beeld willen komen, raadt hij aan een bepaalde plek in de kerk te reserveren waar geen camera's komen. Ook kunnen kerken ervoor kiezen om alleen de predikant in beeld te brengen.

Entertainment

Ds. W. Silfhout, predikant van de gereformeerde gemeente in Capelle aan den IJssel, is geen voorstander van het uitzenden van kerkdiensten met beeld. „De kerkdienst is een bijeenkomst van de gemeente en heeft een uniek karakter. Het maken van beelden daarvan acht ik niet passend. Het Woord kan gemakkelijk op de achtergrond raken en de gaven van een predikant kunnen centraal komen te staan. Dan wordt het entertainment in plaats van Woordverkondiging.”

Een tweede reden waarom hij kerktelvisie afwijst, is dat hij wil voorkomen dat mensen thuisblijven als de dienst ook op video te zien is. „Ik weet niet hoe reëel dat gevaar is. Dat vind ik moeilijk in te schatten.” Voor een beperkte groep, zoals zendelingen en vissers, acht hij beelduitzendingen wel toelaatbaar. „In onze gemeente kijkt een zending gezin uit Albanië via een webcam mee met de diensten. Zij zien slechts de predikant en niet de hele gemeente.”

Tegelijk benadrukt ds. Silfhout dat kerken een Woord voor de wereld hebben. „Wij hebben de beste boodschap die er is. Die moet gehoord worden.” De gemeente plaatst de preken van de predikant daarom 's maandags op de eigen website, zodat mensen die kunnen beluisteren. „De afkondigingen en het gebed knippen we eruit.”

Betrokkenheid

De kerkenraad van de hersteld hervormde gemeente in Rotterdam-Kralingse Veer bezint zich momenteel op het gebruik van kerktelvisie, zegt ds. G. A. van den Brink. Vorige week werd er een eerste kerkenraadsvergadering over het onderwerp gehouden. Kerktelvisie vergroot de betrokkenheid van gemeenteleden die langdurig de kerkdiensten niet kunnen bezoeken, zegt ds. Van den Brink. Ook het missionaire aspect speelt een rol. „We schamen ons niet voor het Evangelie. Onze kerkdiensten worden door honderden mensen beluisterd. Wellicht neemt dit aantal bij videouitzendingen toe.”

Belangrijk aandachtspunt vindt hij de inbreuk op de privacy van gemeenteleden. „Bij video-uitzending moet je goed in de gaten houden dat je gemeenteleden die dat niet willen, niet in beeld brengt. Misschien kan kerktelvisie ook drempelverlagend werken om thuis te blijven.”

Privacygevoelige informatie in afkondigingen en voorbede deelt de Rotterdamse predikant ook nu al alleen met toestemming van de desbetreffende persoon. „Iedereen kan meeluisteren via internet. Als iemand geen voorbede wenst omdat hij of zij niet wil dat zijn zorgen openbaar worden gemaakt, respecteren we die wens.”

Het bezwaar dat door kerktelvisie het Woord te veel op de achtergrond zou raken, deelt ds. Van den Brink niet. „Dat gaat pas op als de dienst al entertainment zou zijn. Ik heb zelf geen principiële bezwaren tegen het gebruik van video. Van de boekdrukkunst werd destijds ook gezegd dat het een stap naar de hemel en de hel kan zijn. Dat geldt hiervoor ook.”

Advocaat: Bewustwording rond privacy groeit in kerk

Advocaat mr. Peter den Boef uit Houten ziet in kerken de bewustwording groeien rond het onderwerp privacy. Eind vorig jaar schreef hij een opiniëartikel in deze krant. Daarin raadt hij kerkenraden aan om voorzichtig om te gaan met het uitzenden van complete kerkdiensten via internet, omdat dit kan leiden

tot schending van de privacywetgeving. Op zijn artikel kreeg hij „nogal wat reacties. Kerkenraadsleden en individuele kerkleden klopten bij mij aan om advies. Een kerkverband heeft het artikel zelfs rondgestuurd naar alle kerkenraden. Veel gemeenten werken inmiddels met een inlogcode waarmee alleen eigen gemeenteleden de complete dienst kunnen beluisteren. Het is een teken dat het onderwerp leeft en serieus wordt genomen.” Met kerktelevisie heeft Den Boef, lid van de gereformeerde gemeente in Houten, persoonlijk veel moeite. „Ik kom in de kerk om persoonlijk mijn geloof te belijden en heb er geen behoefte aan om dat via televisiebeelden te delen met de rest van de wereld.” Er mogen niet zomaar camera's opgehangen worden in een kerk zoals in een winkelcentrum, zegt de advocaat. „Juridisch gezien zou je een kerkgebouw een besloten ruimte kunnen noemen. Kerkenraden moeten daarom het belang afwegen om met een camera te werken tegenover het belang van de privacy van de aanwezigen. Gemeenteleden moeten zich in de kerk veilig voelen.” Kerkenraden doen er verstandig aan om kerkleden te informeren dat de kerkdienst op video wordt opgenomen en uitgezonden via internet, zegt Den Boef. Ook noemt hij het „correct” als ze een plek in de kerk creëren zonder camera's waar mensen kunnen zitten die niet in beeld willen komen. De mooiste oplossing vindt Den Boef om alleen de voorganger te laten zien. „Bidden en zingen is zo intiem. Laat staan avondmaalsdiensten. Ik kan me voorstellen dat mensen daar geen pottenkijkers bij willen hebben.” De Eindhovenenaar Stein Spijkerman diende vorig jaar een klacht in tegen een parochie in Eindhoven die de beelden van de uitvaartdienst van zijn vader op internet zette zonder toestemming van de familie. „Een bezwaar dat zeker kans maakt”, zegt Den Boef. Zelf komt hij regelmatig in aanraking met mensen die klagen over de schending van hun privacy in kerkdiensten. „Iemand vertelde dat hij van de kansel informatie hoorde die hij vertrouwelijk met zijn predikant had gedeeld. Ook gebeurt het soms dat iemand zonder toestemming in de voorbede wordt genoemd.” Weinig zaken leiden daadwerkelijk tot een procedure. „Meestal raad ik aan om met de kerkenraad of predikant in gesprek te gaan. Dan blijkt vaak dat er geen sprake is van onwil, maar van onwetendheid.”

Niet op „belachelijke wijze” in beeld

De Protestantse Kerk in Nederland heeft een uitgebreid beleidsdocument opgesteld waarin ze ingaat op auteursrechten en naburige rechten in de kerk. Andere kerkverbanden, waaronder de Christelijke Gereformeerde Kerken, verwijzen hiernaar. Het gaat in het stuk over de auteursrechten van onder andere liederen, preken, films, muziek- en fotobestanden. Een paragraaf is gewijd aan geluids- en beeldopnamen van kerkdiensten. Het auteursrecht op de preek berust bij de predikant, schrijven de opstellers. „Voor beeldopnamen en voor verspreiding onder een grotere groep mensen, is toestemming van de predikant gewenst.” In geval van beeldopnamen kunnen er ook opnamen van personen gemaakt worden. „Degene die filmt, brengt bijvoorbeeld af en toe de gemeente in beeld of zoomt in op bepaalde personen. In dat geval is bij verspreiding van de opname het portretrecht van belang. U dient er dan rekening mee te houden dat personen door de opnamen niet in hun belang geschaad mogen worden. Zo'n belang is bijvoorbeeld om niet op belachelijke wijze neergezet te worden.” De opstellers noemen het „verstandig” als kerkenraden aan gemeenteleden bekendmaken dat er van de dienst beeldopnamen worden gemaakt.

„Voor schippers is kerk-tv een uitkomst”

Helena Theunisse (30) vindt het „fijn” dat er kerken zijn waar je live mee kunt kijken via een videoverbinding. Haar man Corné is schipper en het gezin –het echtpaar heeft drie jongens– verblijft regelmatig op zondag in het buitenland. „Als we in Duitsland liggen, bekijken we altijd een kerkdienst via internet, omdat de kinderen geen Duits verstaan.” Meestal luistert het gezin, lid van de hervormde gemeente in Dordrecht, mee met de Noorderkerk in Amsterdam of met de Maranathakerk in Rotterdam. „Het is jammer dat onze eigen gemeente nog geen diensten met beeld uitzendt, want onze kinderen vinden een dienst met beeld fijner. Ik merk dat ze meer betrokken zijn.” Ook zelf merkt Helena dat ze beter kan luisteren als ze de dominee en de gemeente ziet. „Tijdens de stille week keken we mee met de diensten in de Noorderkerk. Er was veel aandacht voor de aanslagen in Brussel. Het is mooi als je dat van een afstand kunt meebeleven.” Met filmen in de kerk heeft ze geen moeite. „Als kijker zie je hetzelfde als de bezoeker van een kerkdienst. Je hebt dezelfde verantwoording hoe je met een preek omgaat. Voor ons is kerktelevisie een uitkomst. Ik kan me voorstellen dat dat ook geldt voor mensen die aan huis gebonden zijn.”